

A KÉZÍRÁSOMBAN

A kézírásomban van néha egy két
olyan hely amelyet szeretek
néhány betű meg betűkapcsolás
pedig egyébként annyira zavar
ha olvasok a betűket amely
a kézírásomról árulkodik
bár szeretem ahogy a ká betűt
a té vel néha összekapcsolom
meg újabban a bé betűket is
a szó végén a két bbé jól mutat
de ennél is jobb a betűt írok
ha kell nagyot mint itt a kezdő sorban
egy vonal híján majdnem pentagramma
hogy távol tartsa a rossz dolgokat
a vékony es az mindig jobbra dől
a magánhangzók meg nem érdekelnek
írok minden betűt mert dolgozom
a nevemet is bár sosem szerettem
se írva és se bemutatkozáskor
az er reket leírni nem tudom
és olvasva a vé vel keverem
a kézírásomat mert úgy unom.

A VILÁGOSSÁG HARMATA

Élt a XVIII–XIX. század fordulóján a badeni hercegségben egy gimnáziumi tanár, aki alemann nyelvjárásban verselt és kalendáriumokat írt. Összegyűjtött kalendáriumtörténetei Tübingenben jelentek meg először, és a kötet, mely A RAJNAI HÁZIBARÁT KINCSESLÁDIKÓJA címet viseli, azóta számos kiadást ért meg a német nyelvterületen. Ez volt az első ajándékba kapott könyve a gyermek Böllnek; újra és újra elolvasta. Ezen tanult meg gyorsírni a zürichi gimnazista Canetti. „Az első mon-

dataitól azonnal megmelegedett a szívem” – olvashatjuk visszaemlékezésében. „A HÁZIBARÁT annak a háznak a barátja, ami a világ” – állítja a filozófus Heidegger, aki több tanulmányt, előadást szentelt a könyvnek. Mondják, hogy Kafka mindig magával hordta a KINCSESLÁDIKÓ zsebkiadását, s annak egyik gyöngyszemét, a NEM REMÉLT VISZONTLÁTÁS-t a világ legcsodálatosabb történetének tartotta. A népnevelő Tolsztoj, aki kívülről fújta németül az egyik csibésztörténetet, csodálkozott:

hogyhogy nincs meg valamennyi német parasztházban ez a könyv? De olvasta és szerette a KINCSESLÁDIKÓ franciára fordított történeteit George Sand és Victor Hugo is. „A német próza-aranyművesség egyik legigazibb remeke” – írta róla Walter Benjamin, Ernst Bloch pedig a minden sorát átható bölcs mértéktartás, paraszti józanság, igazságosság okán a kínai „igaz út”-tal, a taóval rokonította. A méltatók és rajongók sorát még hosszan lehetne folytatni. Ki volt az az ember, aki ekkora tiszteletet vívott ki magának, akit verseinek egyik első recenziója és kalendáriumaiknak állandó megrendelője, a kortárs Goethe csak így aposztrofált: „a megbecsülhetetlen”?

A baseli születésű Johann Peter Hebel (1760–1826) apai ágon pfalzi mesteremberek, anyai részről alemann parasztok leszármazottja volt. Szülei egy baseli patríciuscsalád szolgálatában álltak. Alig múlt egyéves, amikor apját, aki eredetileg takácslegény volt, de aztán ura kíséretében bejárta a kor franciaországi, németalföldi és korzikai hadszíntereit, elviszi egy járvány. A vándorvért, a világ és az emberek iránti olthatatlan kíváncsiságot, a költői vénát és a mesélőkedvet Hebel tőle örökölte. Tizenhárom éves, amikor anyját is elragadja egy hirtelen betegség; útban a falujába, egy ökrösszekéren, a fiú szeme láttára hal meg. A mozgékony, életigenlő apai szellemhez a fiúban az anyától kapott mély vallásosság, a többség tisztelete, egyfajta tartózkodó zárttság és szemlélődőhajlam társult. A szegény, de tehetséges árva sorsa ettől fogva a patrónusok jóindulatától függ. Karlsruheban középiskolát, majd Erlangenben teológiát végez, záróvizsgái azonban a vártnál kevésbé jól sikerülnek, ezért támogatói elfordulnak tőle, és a hön áhított lelkesítő kinevezést nem kapja meg. Nem kapja meg később sem, habár tízévi vidéki nevelősködés, tanárság után ismét felkarolják; a karlsruhei evangélikus gim-

názium tanára, utóbb igazgatója lesz, sőt az egyházi ranglétrán egészen a prelátusi méltóságig emelkedik, s ebben a minőségében bekerül a badeni országgyűlés első kamarájába is. Természettudományos társaságok választják tagjaik sorába, a heidelbergi egyetem teológiai doktorrá avatja, de ő még hatvanévesen is, élete álmát dédelgetve, egy kis falusi lelkészségre pályázik; mindhiába. Fennmaradt annak a soha el nem mondott bemutatkozó prédikációnak a fogalmazványja, melyben – közel harmincéves karlsruhei tartózkodás után is – baselinek vallja magát, és leveleinek sokasága szól arról, mennyire hiányzik neki a szülőföld, a Baseltól északra elterülő, a Rajna kanyarulata és a Fekete-erdő nyúlványai által határolt dimbes-dombos Oberland világa.

Költővé a honvágy tette, írótt „erőnek erejével” csináltak belőle. A badeni evangélikus kalendárium kiadásának és haszonvételének joga ugyanis a karlsruhei gimnáziumot illette meg, ám a kiadvány az idők során ebek harmincadjára jutott; elveszítette olvasótáborát, és anyagi csőddel fenyegetett. Ebben a helyzetben esett a felsőbb hatóság választása a költőként akkor már jó nevű Hebelre, aki eleinte húzódozott a feladattól, de aztán egyre jobban belemelegedett. Ő elsősorban tanárnak tekintette magát, az írótságot, bármennyi öröme telt is benne, csupán mellékfoglalkozásként űzte. Arra a sikerre és népszerűségre, ami munkáját kísérte, talán maga sem számított. A példányszám ugrásszerűen megnőtt, az országhatáron túlról is egyre-másra futottak be a megrendelések. Hebel nyolc éven át (1807–15) töretlen kedvvel és elhivatottsággal írta és szerkesztette A RAJNAI HÁZIBARÁT-ot, majd egy kellemetlen közjáték után – a cenzúra a katolikus egyház nyomására kivetette egy ártalmatlan példázatát – megcsinálta még az 1819-es évfolyamot is, akkor azonban végleg leköszönt.

Kalendáriumszerző munkájában a tapintatos népnevelői célzatot és az írói szemléletesség követelményét tartotta mindenkor szem előtt. Hangja természetes, közvetlen és meleg, olyan, mintha családi vagy baráti körben mesélne valaki, ezért előadása az olvasó szívére és értelmére egyaránt tud hatni. Azonkívül, hogy „tanulságos híradásokkal és szórakoztató történetekkel” szolgál, Hebel beavatja az olvasót „a világ épületének” rejtelseibe is. Nála például „az ég az isteni mindenhatóságról és jóságról szóló óriás könyv”, amelynek „aranybetűi a csillagok”, de mindez „arabul van írva”, tolmács nélkül nem érthető, ám aki el tudja olvasni már „*ezt a zsolnárt*”, az nem kapható többé semmi rosszra, bármilyen kísértés közelget is hozzá az éj sötétjében. Naivan hangzik? Igen is, meg nem is. Mindenesetre Hebel legfőbb törekvése, hogy elmélyítse hitünket a jóban. Hósei gyengeségei iránt messzemenő megértést tanúsít, megkönnyítve ezzel az olvasónak az azonosulást. És amikor a fonák vagy drámai helyzet választás elé állítja őket, az olvasó sosem érzi olcsó megoldásnak, hogy a lelkiismeret szavára hallgatnak. Ebben persze része van a gyakorta tréfás, humoros jelenetezésnek is. Mesélik, hogy amikor Gall, a frenológia atyja Badenba látogatott, Hebel koponyáját is megvizsgáltatták vele. Szakvéleményként hallatott mormogásából csak ennyi volt kivehető: „*rendkívül erősen fejlett...*” Mire Hebel, kérdőn: „*A tolvajmirigy?*” Ez a megjegyzés legalább annyira árulkodik írói munkamódszeréről, mint a csavargókhoz, naplopókhoz, csibészek-

hez fűződő rokonszenvéről. Történeteinek anyagát többnyire a korabeli újságokból, folyóiratokból vagy éppen régi könyvekből merítette. A KANIFERSZTA például egy francia fiatalemberrel megtörtént valóságos – és irodalmilag is feldolgozott – eset hebeli adaptációja. De előfordult az is, hogy egy lap egyenesen felszólította az írókat a közzétett „különös eset” költői feldolgozására; ilyen felhívás nyomán született a NEM REMÉLT VÍZSZONTLÁTÁS, amelynek sorait egy – Hebel számára ugyancsak egy életen át – beteljesületlen maradt szerelem fájdalmas szenvedélye forrósítja át. A fiataalkori elszakadást követő ötven év, az „ezenközben” történelme szenttelen imamalomként forog, ám így, a történetbe ékelve, afféle hebeli mantraként végül mégis a megrendítő találkozáshoz visz el, ahonnan már csak egy lépés az örök egyesülés, a szerető lélek sejtetett bizonyossága.

Ezekben a hol anekdotikus, hol bibliikus tömörségű, mesterien szerkesztett és kaleidoszkópszerűen változatos történetekben, akár csak a nagy németalföldi festők, Van Eyck, Memling, Brueghel színeiben vagy a barokk zene, Vivaldi, Bach s aztán a kortárs Haydn hangjaiban, a teremtet világ öröme, az élet fény-árny játékanak elfogadása és a megértő elme bizakodása tükröződik: a rációt a hittel összekapcsolni tudó Hebel mondatain is ott csillog – az általa is elragadtatással olvasott költői látnok, Ézsaiás próféta kifejezésével élve – „*a világosság harmata*”.

Halasi Zoltán